

ISTORICUL CERCETĂRILOR ARHEOLOGICE PRIVIND EPOCA NEOLITICĂ DE PE TERITORIUL DOBROGEI (1878 — 1944)

EUGEN COMȘA

Activitatea arheologică privind cercetarea problemelor epocii neolitice din cuprinsul ținuturilor dintre Dunăre și Mare, în anii de la alipirea Dobrogei și pînă în 1944, se poate împărți în trei perioade distincte: I — dintre anii 1878—1910 ; II — dintre anii 1910—1927 și III — dintre anii 1927—1944. O astfel de împărțire convențională are drept temei intensitatea și caracteristicile cercetărilor referitoare la epoca amintită și rezultatele lor. Toate acestea au fost în foarte strînsă corelație cu existența sau lipsa specialiștilor din domeniul preistoriei din cadrul personalului științific al Muzeului Național de Antichități din București, pe atunci principalul centru de activitate arheologică din România și în măsură mai mică în funcție de preocupările principale ale conducătorilor acestei instituții.

În lucrarea noastră considerăm ca fiind necesară sublinierea contribuției — la tema propusă — atît a tuturor specialiștilor, cît și a unei serii de amatori (mulți din ei cu totul uitați), care din pasiune pentru antichitățile dobrogene au efectuat cercetări de suprafață, din proprie inițiativă și le-au adus la cunoștința arheologilor sau le-au publicat în reviste locale ori în ziare, pentru a deveni astfel cunoscute tuturor celor interesați.

PERIOADA I (1878—1910). În acest răstimp, la conducerea Muzeului Național de Antichități s-a aflat Grigore Tocilescu, care se ocupa mai cu seamă cu epigrafia, din care cauză în cercetările sale și ale colaboratorilor săi din Dobrogea, s-a pus accentul pe studierea a numeroase obiective arheologice din epoca greco-romană¹. Această situație se datorește și faptului că în acea perioadă lipseau din personalul M.N.A. specialiști din domeniul preistoriei.

La sfîrșitul secolului trecut, pentru a se cunoaște cît mai bine și mai amănunțit situația obiectivelor greco-romane de pe întinsul Dobrogei, Grigore Tocilescu l-a delegat pe colaboratorul său, inginerul topo-

¹ Radu Vulpe, *Histoire ancienne de la Dobroudja*, Bucarest, 1938. p. 36—37.

graf Pamfil Polonic, să efectueze cercetări arheologice de suprafață amănunțite în diferite zone. Drept urmare, în anul 1895 Pamfil Polonic a cercetat din punct de vedere arheologic litoralul Mării Negre de la Mangalia pînă la Casapchioi². După doi ani a continuat cercetările de la Casapchioi pînă la Babadag, apoi în 1898 a făcut cercetări periegetice în împrejurimile lacului Razelm și ale brațului Sf. Gheorghe și în continuare de-a lungul malului drept al Dunării, de la Tulcea pînă dincolo de Ostrov³ (cel din sudul Dobrogei). Se cuvine subliniat că în cursul acestor cercetări el nu a neglijat nici complexele preistorice, inclusiv pe cele datînd din epoca neolitică. În fiecare caz el le-a descris și a făcut planurile lor sumare.

Dintre așezările neolitice descoperite de către Pamfil Polonic în nordul Dobrogei se cuvine amintită „cetatea preistorică” ce se afla „pe malul stîng al pîrului Luncavița, la confluența lui cu Valea Ascunsă, sub poalele dealurilor, la 4 km sud de satul Luncavița. Ea este construită pe un colț de deal, cu 30 m ridicat deasupra văii Luncavița, are forma rotundă și măsoară în diametru 60 m și este numai în partea despre nord întărită prin șanț de 2,5 m adînc și 15 m larg, pe cînd celelalte părți sînt apărate de văi naturale”⁴. El a descoperit în cuprinsul așezării „cioburi de oale și pămînt ars”⁵ din pereții locuințelor. Se cuvine amintit că Pamfil Polonic sublinia că acele materiale arheologice sînt similare celor „cum se văd și în cetățile preistorice din România”. Pamfil Polonic avea dreptate, deoarece într-adevăr așezarea de la Luncavița datează din timpul epocii neolitice și aparține în parte culturii Gumelnița⁷.

Desigur, tot în cursul cercetărilor de suprafață din anul 1898, Pamfil Polonic a obținut unele informații despre o altă așezare aflată lîngă satul Jijila (jud. Tulcea) despre care scria că este o „cetate preistorică, de la / adică din punctul / Popa Isaac, este situată spre sud de cursul pîrului Jijila. Se spune că are forma rotundă”⁸. Mai arăta că este întărită și că este preistorică, probabil tot neolitică.

Din aceeași epocă sînt, după toate probabilitățile, unele materiale arheologice preistorice adunate de el de pe o insulă mică stîncoasă, numită Blasova⁹, aflată în balta Dunării în dreptul satului Iglîța (jud. Tulcea).

În cursul aceluiași cercetări de suprafață Pamfil Polonic a mai descoperit o stațiune preistorică. Este vorba despre cea aflată la 2 km spre sud de satul Ghindărești (jud. Constanța). El scria că se află „pe un colț

² Corneliu N. Mateescu, S.C.I.A. Seria artă plastică, t. 16, nr. 2, București, 1969, p. 342.

³ *Ibidem*, p. 342.

⁴ Biblioteca Academiei R.S.R. Secția manuscrise. Ms. Gr. Tocilescu, nr. 5132, fila 100, verso.

⁵ *Ibidem*, p. 100, verso.

⁶ *Ibidem*, p. 100, verso.

⁷ Eugen Comșa, SCIV, III, 1952, p. 413—416.

⁸ Ms. Gr. Tocilescu, nr. 5132, p. 101.

⁹ Pamfil Polonic, Natura, XXIV, 1935, nr. 7, p. 23 „unde s-au găsit multe lucruri preistorice”.

de deal, pe malul Dunării, o cetate mare de pământ, forma ei fiind aproape rotundă, cred că este o cetate preistorică¹⁰. Așezarea aparține epocii neolitice și a fost cercetată pe scară redusă în anii noștri¹¹.

Mai spre sud, cu prilejul săpăturilor arheologice de la (*Axiopolis*) de lângă Cernavoda (jud. Constanța) efectuate de Pamfil Polonic, în anii 1898—1899, sub conducerea lui Gr. Tocilescu, la baza depunerilor arheologice s-au găsit și unele fragmente ceramice considerate a fi din epoca neolitică¹². Într-un articol publicat, Pamfil Polonic scria că a descoperit „în mijlocul cetății un idol preistoric¹³”. Este, evident, vorba de o așezare neolitică, însă nu se poate preciza dacă a aparținut culturii Hamangia sau culturii Gumelnița.

Cu toate că în rapoartele lui Pamfil Polonic sînt amintite, după cum am arătat, cinci așezări preistorice, pe o hartă întocmită prin grija lui Gr. Tocilescu și intitulată „Harta Daciei Romane”, care a fost prezentată cu prilejul unei comunicări a lui ținută în ziua de 5 martie 1900, în fața Societății Geografice Române, pe teritoriul Dobrogei sînt marcate numai trei complexe preistorice și anume: Luncavița, apoi una aflată între Caraorman și Caranasuf în apropiere de Histria pe malul lacului Sinoe și o alta la Casapkioi, mai la nord¹⁴.

În cursul primului deceniu al secolului nostru, o activitate meritorie în privința cercetărilor și strîngerii materialelor neolitice de pe teritoriul jud. Tulcea a avut D. G. Ionescu, administratorul pescăriilor statului din Tulcea. Acesta „la Niculițel, aproape de străvechiul vad al Dunării, a dat de urmele unei stațiuni preistorice, din care, fără a face încă cercetări amănunțite, a cules cîteva silexuri, în special, un foarte frumos ciocan de piatră lustruit și găurit, care a fost rupt în două bucăți. Forma lui elegantă și tehnica în care este lucrat, îl pun între cele mai frumoase unelte neolitice găsite în țara noastră¹⁵. Același amator pasionat a cules diferite obiecte preistorice la Luncavița și la Garvăn¹⁶.

Cu toate acestea, pe tot întinsul Dobrogei în acel deceniu cercetările privind preistoria în ansamblu erau foarte reduse, ceea ce l-a făcut pe Constantin Moisil să afirme cu părere de rău, în 1910: „Astăzi cînd abia cîteva amatori se interesează la noi de antichitățile preistorice și cînd cercetările ce se fac în domeniul acestei științe sînt atît de rare și de neînsemnate, încît nu pot deștepta nici măcar interesul oamenilor mai culti¹⁷.

PERIOADA a II-a (1910—1927). Situația s-a schimbat în oarecare măsură, curînd după 1910, cînd la conducerea Muzeului Național de An-

¹⁰ Ibidem, p. 10.

¹¹ Sebastian Morintz și Done Șerbănescu, SCIV, 25, 1974, 1, p. 61—62.

¹² Radu Vulpe, în vol.: 1878—1928. Dobrogea cincizeci de ani de viață românească. București, 1928, p. 127.

¹³ Pamfil Polonic, op. cit., 1935, p. 20.

¹⁴ Biblioteca Academiei R.S.R., Secția manuscrise, ms. Gr. Tocilescu, nr. 5144, p. 297 (hartă).

¹⁵ Constantin Moisil, BCMI, III, 1910, p. 174 și p. 176 (fig./nr. 10).

¹⁶ Ibidem, p. 174.

¹⁷ Constantin Moisil, BCMI, III, 1910, p. 115.

tichități a fost numit Vasile Vârvan și, în plus, când din personalul științific al instituției a început să facă parte Ion Andrieșescu, cu pregătire serioasă în domeniul preistoriei și mai ales al epocii neolitice.

La începutul perioadei, anume în 1911, unele materiale preistorice, de fapt neolitice, de la Luncavița au fost amintite în presa vremii¹⁷.

După anul 1913, când teritoriul Dobrogei s-a extins în spre sud, prin includerea Cadrilaterului, cercetările arheologice s-au intensificat, mai ales în acea zonă.

La îndemnul și cu sprijinul material al prefectului jud. Durostor, I. Cămărășescu, doi din specialiștii de la Muzeul Național de Antichități, anume D. M. Teodorescu și G. G. Mateescu au efectuat cercetări arheologice de suprafață de-a lungul drumului roman dintre Durostorum și Transmarisca. Perieghiza s-a făcut în lunile iulie-octombrie 1915. În cursul acelei perioade cei doi arheologi au cercetat, au făcut unele sonde și au semnalat vestigiile legate de drumul roman, cât și pe cele mai vechi preistorice. În unele puncte în sondele efectuate au descoperit complexe și materiale preistorice¹⁹.

În ordine topografică ei menționează diferite așezări preistorice, sau unele care par a fi din acea vreme. Astfel, în apropierea Dunării, în dreptul satului numit atunci Tătarița ei amintesc de o grădiște „puțin ridicată de la suprafața pământului... ceramica însă, pe cât se putea căuta în arătură, apare la suprafață”²⁰.

Apoi la Vetren, la gura văii care trece prin sat, se afla un castru roman de pământ și se subliniază că „interesant este faptul că acest castellum a fost întemeiat pe locul unei așezări preistorice”. „Numeroase fragmente preistorice cu ornamentație în relief au fost descoperite în toate sondagiile făcute”²¹. Despre aceste cioburi Ion Andrieșescu scria că ele aparțin la două categorii ceramice, cu totul deosebite. Din descrierea sa reiese că într-adevăr unele erau din epoca neolitică, iar altele proveneau din borcane²² datînd din epoca feudală timpurie (sec. VIII—X).

O altă așezare preistorică, probabil tot neolitică, a fost descoperită de cei doi arheologi la 4 km de satul Garvan (jud. Durostor). Ei scriau că „un singur sondaj a scos la iveală, în chip evident, o așezare preistorică”²³.

La Cadikioi, la gura unei văi, „din sondagiile făcute și din cercetările întreprinse în împrejurimi rezultă că aici a fost la început o așezare preistorică”²⁴. Despre fragmentele ceramice adunate din acel punct Ion Andrieșescu a făcut un comentariu interesant, corect și important pentru acea vreme.

¹⁸ Ziarul „Viitorul”, din 19 iunie 1911.

¹⁹ D. M. Teodorescu și G. G. Mateescu, *Cercetări arheologice între Silistra și Tur-tucaia în iulie-octombrie 1915*, în: Raport MNA 1916, p. 46—51.

²⁰ *Ibidem*, p. 47.

²¹ *Ibidem*, p. 48.

²² Ion Andrieșescu, *Obiectele preistorice din colecțiunea prefecturii de Durostor*, în: Raport MNA, 1916, p. 16.

²³ D. M. Teodorescu și G. G. Mateescu, *op. cit.*, p. 50.

²⁴ *Ibidem*, p. 50.

Acolo s-au găsit câteva unelte de piatră și corn „aparținând unui mediu neolitic pur”²⁵. O serie de cioburi le atribuia categoriei „Buckel”, dar amintea și un vas mic avînd de-a lungul buzei creșături mici²⁶, care ar putea aparține — după părerea noastră — culturii Boian. Din același punct provine și un ciob de strachină²⁷, care era probabil de tip Gumelnița. Atrage atenția descoperirea la Cadikioi a două cioburi „aparținând unor vase colorate de tip cucutenian — aproximativ tipul B”²⁸ (după periodizarea lui Hubert Schmidt). S-ar putea să aibă dreptate în atribuirea tipologică, dar atunci o parte din acele materiale arheologice ar putea să aparțină culturii Cernavoda I.

Cu toate că Ion Andrieșescu a crezut că vasele de la Damadas sînt din epoca neolitică, trebuie să scoatem acest complex din categoria celor de care ne ocupăm, deoarece unul din cele trei vase descoperite conținea oase arse²⁹. Prin urmare, este vorba de urne funerare, indicînd ritul incinerăției, rit care nu a fost practicat de membrii comunităților neolitice din sud-estul țării noastre și nici în ținuturile vecine spre sud.

Despre cănița de la Chiuciuc-Ghiol, Ion Andrieșescu nu era sigur dacă este neolitică sau mai tîrzie³⁰.

Cei doi arheologi mai dispuneau de unele informații despre o așezare preistorică probabil neolitică, de lângă localitatea Țar Asen³¹.

În acea vreme, în zona centrală a Dobrogei, la Histria, se desfășurau săpăturile inițiate și conduse de către Vasile Pârvan. Dionisie Păcurariu, care l-a ajutat în acei ani pe Vasile Pârvan la Histria, își amintea că în campaniile de săpături de acolo din anii 1914 și 1915, s-au scos la iveală și unele cioburi neolitice³².

În timpul primului război mondial, cînd Dobrogea a fost ocupată de trupe germane și bulgare, arheologii germani au efectuat în acele ținuturi unele cercetări și chiar săpături arheologice. Astfel, Carl Schuchhardt a făcut săpături destul de ample în așezarea tell de tip Gumelnița de la Cernavoda. Erau primele săpături sistematice într-o așezare neolitică din Dobrogea³³.

Același arheolog, în timpul săpăturilor de la Cernavoda, a descoperit la circa 10 km spre sud de oraș, pe malul abrupt al Dunării un alt loc unde a strîns „cioburi foarte vechi”³⁴. Probabil este vorba de așezarea neolitică din vecinătatea satului Cochirleni.

În aceeași perioadă, sub conducerea lui Carl Schuchhardt și Paul Träger s-au efectuat săpături în două movile de la Anadolkiioi, în apro-

²⁵ Ion Andrieșescu, *op. cit.*, 1916, p. 15.

²⁶ *Ibidem*, p. 15.

²⁷ *Ibidem*, p. 15.

²⁸ *Ibidem*, p. 15.

²⁹ *Ibidem*, p. 17.

³⁰ *Ibidem*, p. 17.

³¹ D. M. Teodorescu și G. G. Mateescu, *op. cit.*, p. 48.

³² Informație de la Corneliu N. Mateescu, căruia îi mulțumim și pe această cale.

³³ Carl Schuchhardt, *PZ*, 15, 1924, p. 9—27.

³⁴ Ion Andrieșescu, *Arheologia și istoria veche a Dobrogei*, București, 1928, p. 9.

piere de Constanța. Într-una din movile s-a descoperit un schelet în poziție chircită, cu oasele colorate în roșu, deci era un mormînt cu ocră³⁵.

După război, personalul științific al Muzeului Național de Antichități, sub conducerea lui Vasile Pârvan a început o activitate de teren intensă în diferite regiuni ale țării, inclusiv în Dobrogea, mai ales în domeniul arheologiei clasice, dar relativ slabă în ceea ce privește epoca neolitică din această provincie.

La Histria, în cursul săpăturilor din anii 1922—1923 s-au descoperit și unele fragmente ceramice din epoca neolitică, despre care își amintea Gr. Florescu³⁶.

În anul 1924 a apărut de sub tipar raportul sumar al lui Carl Schuchhardt despre rezultatele săpăturilor de la Cernavoda³⁷. Din planul săpăturilor publicat rezultă că el a cercetat o mare parte din întinderea zonei înalte a tellului și din punct de vedere stratigrafic a delimitat două straturi de cultură, deși a săpat în general, numai pînă la 1,50 m adîncime, numai în cîteva puncte mai adînc (pînă la 4,60 m), dar fără a ajunge în nici una din suprafețele săpate pînă la pămîntul viu. El a considerat greșit, pe baza culorii fragmentelor ceramice că sînt reprezentate două culturi, deosebite una de alta, anume una în stratul inferior cu vasele de culoare neagră și alta în stratul superior cu ceramică arsă la roșu. Mai tîrziu, pe acest temei, H. Frankfort a fost de părere că în stațiunea neolitică de la Cernavoda sînt documentate două culturi cu origini deosebite, una cu ceramică neagră de origine sudică și alta cu vase de culoare roșie, de origine nordică, de pus în legătură cu o influență din aria culturii Cucuteni³⁸. După cum s-a dovedit mai tîrziu, ceramica scoasă la iveală din cuprinsul așezării tell aparține culturii Gumelnița și deosebirea de culoare a vaselor s-a datorat faptului că locuințele din stratul superior au fost distruse datorită unui incendiu puternic, ceea ce a dus la înroșirea vaselor și a cioburilor găsite în acel strat, iar vasele din stratul inferior proveneau din interiorul și din preajma unor locuințe nearse³⁹.

În legătură cu așezarea amintită sînt importante observațiile privitoare la palisada din trunchiuri de copac, care apăra așezarea⁴⁰.

Din acel răstimp sîntem în măsură să mai amintim și descoperirea de la Baia Hamangia. Acolo, în legătură cu construirea rambleului căii ferate, a fost distrus în mare parte un tumul funerar. Dintre materialele scoase la iveală cu acel prilej, muncitorii au păstrat numai o statuie menhir, o măciucă aproape sferică de diorit, o mandibulă umană și o serie de fragmente ceramice. Materialele descoperite au fost publicate de Vasile Pârvan în anul 1925, — în funcție de stadiul de atunci al cercetărilor — el a considerat toate piesele ca fiind din aceeași vreme și a atribuit ceramica perioadei foarte tîrzii a eneoliticului din zona Dunării inferioare⁴¹.

³⁵ Carl Schuchhardt și P. Träger, PZ, 10, 1918 (1919), p. 150—155.

³⁶ Informație de la Corneliu N. Mateescu, căruiua îi mulțumim și pe această cale.

³⁷ Carl Schuchhardt, op. cit., 1924, p. 9—27.

³⁸ H. Frankfort, *Studies in early pottery of the near East*, II, 1927, p. 32 urm.

³⁹ Ion Nestor, An. Dob. XVIII, 1937, p. 2—4 (extras).

⁴⁰ *Ibidem*, p. 7.

⁴¹ Vasile Pârvan, Dacia, II, 1925, p. 422—429.

Ulterior (după trei decenii) s-a dovedit că în realitate sînt materiale deosebite și că fragmentele ceramice provin dintr-o așezare din imediata vecinătate a movilei, din care s-a scos pămîntul necesar pentru înălțarea movilei din vechime. Acele materiale ceramice aparțin culturii Hamangia, din neoliticul mijlociu⁴².

Totuși, cercetările de pînă atunci privind preistoria Dobrogei erau puține și pe drept temei prof. Ion Neicu, arheolog amator, într-un articol cu titlul semnificativ „*Pentru preistoria Dobrogei*” scria, cu părere de rău, în anul 1925 : „De mirare este că deși s-a constatat din vreme vechimea horstului dobrogean, cercetările arheologice nu vorbesc despre urme ale omului preistoric. Totuși omul preistoric nu trebuie să pară nimănui ca o apariție senzațională pentru Dobrogea. Regiunea care a dat viață atîtor colonii ale orașelor grecești și a hrănit atîtea neamuri, regiune care cuprinde în sine numele atîtor așezări romane, nu putea să nu favorizeze, încă din cele mai vechi timpuri, viața omenească”⁴³. Același pasionat arheolog amator scria : „consider această vale / Valea Urluia de lîngă Adamclisi / ca una din principalele artere de viață preistorică a Dobrogei”⁴⁴.

Prin cercetările sale arheologice de suprafață prof. Neicu a descoperit la Vlahkioi, Iusuf Punar și Kerimkuiusu olărie nearsă (neolitică), cu ornamente liniare și suprapuse⁴⁵. La Iusuf Punar a găsit chiar un idol de lut⁴⁶, iar într-alt punct pe valea Urluia, la Hairanchioi, același amator a descoperit un vîrf de lance și o piatră de praștie făcute dintr-un fel de gresie⁴⁷.

Aproximativ în aceeași perioadă au fost strînse și diferite obiecte, anume : cioburi, fusaiole și altele din cuprinsul unei așezări neolitice de lîngă satul General Dragalina⁴⁸ (jud. Tulcea).

PERIOADA a III-a (1927—1944). Începutul perioadei este marcat prin apariția în anul 1928 a importantei lucrări a lui Ion Nestor cu privire la definirea și periodizarea culturilor neolitice din Muntenia⁴⁹, bazată pe observațiile stratigrafice foarte clare din așezarea tell de la Glina, săpată în anii 1926—1927. Periodizarea amintită este valabilă și pentru complexele neolitice de pe teritoriul Dobrogei.

În același an a apărut o lucrare a lui Ion Andrieșescu, care a prezentat și comentat pe scurt descoperirile neolitice de pînă atunci din sudul Dobrogei și mai ales pe acelea de la Cernavoda⁵⁰. În lucrare este formulată și o idee interesantă privind descoperirile preistorice. Autorul a scris : „suspecte sub acest raport sînt toate peșterile — la Gura Dobrogei, între Ulmetum și Histria e un șir întreg”⁵¹.

⁴² D. Berciu și Sebastian Morintz, SCIV, IV, 1—2, p. 123—129.

⁴³ Ion Neicu, *Pentru preistoria Dobrogei*, în : Dunărea, II, Silistra, 1925, p. 33.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 35.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 36.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 36.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 36—38.

⁴⁸ Descoperiri amintite în ms. lui Bonjug.

⁴⁹ Ion Nestor, PZ, XIX, 1928, p. 110—143.

⁵⁰ Ion Andrieșescu, *op. cit.*, 1928, p. 7—9.

⁵¹ *Ibidem*, p. 9.

Cu un an mai târziu a apărut un studiu amănunțit al materialelor neolitice descoperite de către Carl Schuchhardt cu prilejul săpăturilor de la Cernavoda, studiu realizat de către A. Langsdorf și Ion Nestor. În lucrare s-au analizat toate categoriile de materiale și s-au adus modificări la unele păreri mai vechi⁵².

În 1929 și 1931 s-au efectuat de către Vladimir Dumitrescu în colaborare cu Dorin Popescu, săpăturile din așezarea de la Atmăgeaua Tătărască. Este vorba de un tell cu strat de cultură de 6 m grosime. În secțiunile făcute s-au delimitat patru straturi neolitice, din care cel inferior a fost atribuit culturii Boian, iar celelalte trei culturii Gumelnița fazelor A și B⁵³. Situația prezentată oglindește stadiul de atunci al cercetărilor. Dacă ținem însă seama de caracteristicile fragmentelor ceramice reproduse în raportul publicat, în prezent se poate spune că în acea așezare este reprezentată, la baza depunerilor, cultura Boian (prin strat de cultură din timpul fazei Vidra)⁵⁴, apoi sigur este documentată faza de tranziție de la cultura Boian la cultura Gumelnița⁵⁵ și cultura Gumelnița, cu cel puțin două faze de evoluție. Aceste precizări nu puteau fi făcute în 1934, deoarece, de exemplu, periodizarea amănunțită a culturii Boian s-a făcut cu 20 ani mai târziu⁵⁶ de la apariția lucrării la care ne-am referit. Rezultatele săpăturilor de la Atmăgeaua Tătărască au fost făcute cunoscute și pe plan internațional prin comunicări pregătite și prezentate de Vladimir Dumitrescu la congresele de la Londra⁵⁷ (1932) și de la Oslo⁵⁸ (1936).

Un moment important în cercetarea neoliticului dobrogean îl constituie reluarea săpăturilor de la Cernavoda de către Ion Nestor, în perioada 16—29 septembrie 1936. Prin rezultatele acelor săpături s-a ajuns la modificarea apreciabilă a concluziilor la care ajunsese Carl Schuchhardt. Prin comparația tipologică a materialelor din așezarea de la Cernavoda cu acelea de la Gumelnița, Ion Nestor a ajuns la concluzia că stratul superior din tellul de la Cernavoda corespunde în timp nu cu faza Gumelnița B, ci cu faza Gumelnița A⁵⁹. În plus, prin extinderea săpăturilor pe „Dealul Sofia” de la Cernavoda, Ion Nestor a descoperit acolo diferite materiale deosebite, despre care scria: „Materialul — răzleț — scos din stratul de cultură și din humus constă din câteva oase de animale și din rare cioburi de o factură deosebită de aceea a materialului din tell și în genere netipice, în înțelesul că nu aparțin unei civilizații preistorice deja

⁵² A. Langsdorff și Ion Nestor, PZ, 20, 1929, p. 200—229.

⁵³ Vladimir Dumitrescu, Istros, I, 1934, 1, p. 39.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 39, fig. 2.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 42, fig. 4/10.

⁵⁶ Eugen Comșa, SCIV, V, 1954, 3—4, p. 361—392.

⁵⁷ Vladimir Dumitrescu, *La stratigraphie des stations appartenant à la civilisation néolithique balkano-danubienne, à la lumière des fouilles d'Atmăgeaua Tătărască (dép. Durostor) Roumanie*, Proceedings of the First International Congress of Prehistoric and Protohistoric Sciences, London, august 1—6 1932, p. 2 urm.

⁵⁸ *Idem*, Annals of Archeology and Anthropology, XXIV, 1—2, 1937, 14 p + 5 pl. (extras).

⁵⁹ Ion Nestor, *op. cit.*, 1937, p. 1—14 (extras).

cunoscute și nici nu permit o identificare cu ajutorul formelor și al decorului⁶⁰. Considerațiile autorului citat erau pe deplin justificate. Acele materiale deosebite, pe baza săpăturilor din deceniul șase, s-au dovedit a aparține culturilor numite Cernavoda I, II și III⁶¹.

În 1937 a fost menționată o așezare din preajma Mangaliei, în apropiere de satul Limanu (Caraciculac), descoperită de P. Vignali, care a strâns din acel punct „multe cioburi de vase, fragmente de silex și un vâscior întreg, ornat cu frumoase podoabe geometrice striate și cu proeminente organice. Forma și ornamentele acestui vas par a data obiectele de la începutul epocii bronzului”⁶². Este de fapt vorba de o așezare a purtătorilor culturii Hamangia, redescoperită, cercetată prin săpături și datată în ultimele decenii⁶³.

Prof. Radu Vulpe în sinteza sa amplă despre istoria veche a Dobrogei a tratat pe scurt și problematica epocii neolitice din acea regiune. El menționează pentru întregul teritoriu al Dobrogei de atunci, un total de 17 așezări, din care numai 6 din județele Tulcea și Constanța, iar celelalte din Cadrilater⁶⁴ (majoritatea fiind preluate de pe harta publicată în 1933 de V. Mikov⁶⁵, care dispunea de date despre existența în acea zonă a 6 telluri). Din șirul de așezări neolitice amintite de Radu Vulpe, numai două fuseseră cercetate prin săpături sistematice (Cernavoda și Atmăgeaua Tătărăscă). Este important faptul că în sinteza sa autorul subliniază faptul că încă din acea vreme, deci din epoca neolitică, ambele maluri ale Dunării erau locuite de comunități aparținând aceluiași culturii, anume Boian și Gumelnița⁶⁶.

Se cuvine amintită și descoperirea întâmplătoare de la Casimcea (jud. Tulcea), unde în 1938 a fost nivelată o movilă funerară. Datele despre acest complex au fost publicate de Dorin Popescu în 1941⁶⁷. În cuprinsul movilei a fost descoperit un mormînt cu ocră și o serie de obiecte interesante: un vîrf de „sceptru”, reprezentînd un cap de cal, vîrfuri de lance, lame și topoare de silex (acestea din urmă cu forme specifice) și unele oase din schelet (purînd încă urme de ocră roșu)⁶⁸. Mormîntul prezentat aici pe scurt este un mormînt cu ocră, după cum s-a precizat încă de la publicare. În stadiul actual al cercetărilor, pe baza inventarului său funerar, el poate fi atribuit culturii Srednii Stog II (din ciclul Drevneiam-naia)⁶⁹, corespunzătoare în timp neoliticului tîrziu din ținuturile noastre.

Au urmat anii grei ai războiului, din care răstimp nu dispunem de date despre descoperiri noi datînd din epoca neolitică de pe teritoriul Dobrogei.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 14—15.

⁶¹ D. Berciu, *Slovenska Archeologia*, XII, 1964, 1, p. 269—280.

⁶² Radu Vulpe, *An. Dob. XVIII*, 1937, Cernăuți, 1937, p. 221.

⁶³ Doina Galbeniu, *Materiale IX*, 1970, p. 77—86.

⁶⁴ Radu Vulpe, *op. cit.*, 1938, p. 44.

⁶⁵ V. Mikov, *Stations et trouvailles préhistoriques en Bulgarie*, Sofia 1933, harta.

⁶⁶ Radu Vulpe, *op. cit.*, p. 45.

⁶⁷ Dorin Popescu, *Dacia*, VII—VIII, 1937—1940, p. 85—91.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 85.

⁶⁹ Eugen Comșa, *Istraživanja*, 5, Novi Sad, 1976, p. 35.

Însumind datele strinse în lucrarea noastră, despre descoperirile din epoca neolitică din ținuturile dintre Dunăre și mare, menționate în diferite manuscrise, în studii ample sau numai în note scurte tipărite în reviste locale, în perioada dintre anii 1878 și 1944, vom constata că pe ținutul Dobrogei (inclusiv Cadrilaterul, cu diferitele complexe din epoca neolitică descoperite și cercetate prin sondaje sau prin săpături de către arheologii români, precum și cele marcate pe harta lui V. Mikov), în perioada amintită se cunoșteau 35 complexe din epoca neolitică. Atribuirea lor culturală s-a făcut de arheologii noștri, pe baza rezultatelor cercetărilor din Cîmpia Română. Pe ținutul Dobrogei, în perioada dată erau cunoscute și definite ca atare numai așezări și mai ales materiale ceramice atribuite culturii Boian (numai la Atmăgeaua Tătărăscă) și în rest culturii Gumeinița (la Cernavoda, Atmăgeaua Tătărăscă). După cum am amintit erau cunoscute și unele complexe a căror atribuire culturală s-a făcut mai târziu.

Prin cercetările menționate s-a subliniat și faptul că încă din vechime ambele maluri ale Dunării au fost locuite de comunități înrudite, aparținând aceluiași culturi.

O intensificare deosebită a cercetărilor arheologice privind toate epocile, inclusiv cea neolitică, s-a început și în Dobrogea, cu rezultate importante din punct de vedere istoric, curînd după anul 1944.

L'HISTOIRE DES RECHERCHES CONCERNANT L'EPOQUE NEOLITHIQUE SUR LE TERRITOIRE DE LA DOBROUDJA (1878—1944)

(Résumé)

Pendant les années 1878—1910 les recherches sur le territoire de la Dobroudja ont eu le but de connaître les monuments épigraphiques. Pour ces monuments Pamil Polonic a effectué des recherches à la surface, et à découvrir de même quelques stations néolithiques.

Dans la deuxième période comprise entre les années 1910—1927 on a mis l'accent sur les recherches concernant l'époque greco-romaine. Par les recherches à la surface, surtout dans le sud de la Dobroudja ont été découvertes aussi des stations néolithiques. En ce temps ont été effectuées des fouilles systématiques dans l'agglomération de Cernavoda et ont été trouvées les premières tessons appartenant à la culture de Hamangia.

Dans l'intervalle de 1927 à 1944 par les fouilles archéologiques effectuées au sud de la Munténie ont été définies les cultures néolithiques plus importantes (Boian et Gumelnitza), la periodisation de ces cultures étant valable pour le territoire de la Dobroudja aussi. En ce temps ont été effectuées des fouilles archéologiques avec des résultats très importants à Atmăgeaua Tătărăscă et Cernavoda.

Pendant les années 1878—1944 ont été découvertes 35 complexes de l'époque néolithique, appartenant à cultures Boian et Gumelnitza, les seules connues pendant la période étudiée.